

Cultuur

Goeie boeken kunnen echt heel erg droevig zijn, maar ze zijn nooit deprimerend. Daarop zeg ik: *Amen*.

Interview met schrijfster Siri Hustvedt. Interview afgenomen en vertaald door Hanne Provoost

Siri Hustvedt (1955) begon haar literaire loopbaan met het schrijven van gedichten, debuteerde met de roman De Blinddoek, en schreef daarna nog vijf andere romans waaronder enkele internationale bestsellers (De betovering van Lily Dahl; Wat me lief was; Het Verdriet van een Amerikaan; De Zomer zonder Mannen; De Vlamme Wereld). Ze publiceerde verschillende essaybundels en schreef met Een Geschiedenis van mijn Zenuwen een persoonlijk relaas over haar zoektocht naar inzicht in de medische geschiedenis, psychiatrie, psychoanalyse, neurowetenschap, literatuur en filosofie. Siri Hustvedt woont in New York met haar man Paul Auster, ze hebben samen een dochter.

Eind mei vond in Brussel een tweedaags jubileumcongres van de Belgische School voor Psychoanalyse plaats. Naast een hele reeks psychoanalytici, psychiaters en academici stond de gevierde Amerikaanse schrijfster Siri Hustvedt op de sprekerslijst, voor ons een goeie aanleiding om haar medewerking voor een interview te vragen, en te krijgen. Helaas, daags voor de conferentie stak de douane daar een stokje voor. Omdat Hustvedts paspoort nog wel geldig was voor de tijd van haar Europees verblijf, maar niet voor de vereiste extra buffer van drie maanden, mocht zij in de VS niet op het vliegtuig stappen. Haar geplande lezing getiteld *Inside the Room* en de discussie over haar kijk op de mogelijke relatie tussen schrijven en psychoanalyse konden bijgevolg niet doorgaan, evenmin als het gesprek daarover waar we hier graag verslag van hadden uitgebracht. Net op de valreep voor deze Aktief konden we Siri Hustvedt per e-mail wel enkele vragen over haar werk stellen.

Ondertussen had ze haar papieren in orde gekregen en was ze in Duitsland voor een reeks lezingen ter gelegenheid van de publicatie van de Duitse vertaling van *The Blazing World*. Deze in 2014 verschenen roman, haar zesde tot nog toe, kwam vorig jaar al in het Nederlands uit als *De Vlamme Wereld* (De Bezige Bij). In dit boek schetst Hustvedt het portret van Harriet Burden, een miskende en vaak tot onuitstaanbare hevigheid gedreven kunstenares die met een ingenieus undercover project, *Masks*, haar werk tentoonstelt onder de naam van drie mannen die samen met haar onder één hoedje spelen. Het is haar manier om haar schrikwekkende proporties aannemende dosis kwetsuren en frustraties uit te leven, en zich te wreken op de snobistische en door mannen gedomineerde *art scene* van New York. Dit spel blijkt niet zonder risico's en veroorzaakt flink wat onheil. De roman is opgevat als een naslagwerk waarin een onderzoeker na Harriets dood op basis van dagboekfragmenten, brieven en interviews probeert op te helderen waar deze vrouw toe in staat was. Met de (lees)zomer in aantocht willen we Hustvedts werk onder de aandacht brengen. Dat zijn haar zes stuk voor stuk gesofisticeerde en ontroerende romans, maar ook haar essays waarin ze op een toegankelijke en betrokken wijze haar milde vorm van eruditie zo mikt dat ze raakt zelfs wanneer ze (eenduidige coherente doelen) mist. In het korte bestek van dit stukje halen we noodgedwongen slechts enkele impressies aan, in de eerste plaats met betrekking tot haar laatste roman.

In *De Vlamme wereld* is het hoofdpersonage Harriet (“Harry”) Burden gefascineerd door het monster uit *Frankenstein* van Mary Shelley. Kunt u iets over haar razernij vertellen?

Shelley's roman is een ongelooflijk straf boek over een kunstmatige geboorte, een thema dat ook doorheen *De Vlamme Wereld* terugkeert samen met het parallelle thema van de werkelijke voortplanting en de letterlijke geboorte uit een vrouwenlichaam. Vandaar de vele verwijzingen naar en discussies over artificiële intelligentie in het boek, in het bijzonder in de interactie tussen Harry en Rune. Frankenstein's monster is een verbluffende creatie van een jonge schrijfster. Shelley was slechts 19 jaar oud toen ze het verhaal over haar wetenschapper en zijn bevreemdende monster verzong. Haar monster is een eenzaam, onbegrepen en gemarginaliseerd wezen wiens uitsluiting hem tot vlijmende welsprekendheid, razernij en gewelddadige wraakacties drijven. Kan je een betere omschrijving van Harriet Burden bedenken dan deze? Shelley zou haar Frankenstein niet kunnen schrijven hebben zonder Miltons *Paradise Lost*, een groots gedicht over de scheppingsmythe waar de roman ook naar verwijst. Harry verlangt dat de wereld haar ziet en erkent als de kunstenaar die ze is. Haar razernij, net als die van het monster, wordt aangevuurd door het feit dat ze uitgesloten en ongezien blijft. Het verhaal behandelt zowel een culturele realiteit – de moeilijkheden die vrouwen blijven hebben om erkend te worden in hun talent – als de specifieke psychische realiteit van Harry – haar intense, onvervulde verlangen om door haar vader werkelijk gezien en gewaardeerd te worden.

In uw vorige romans speelden afwezige personen steeds een belangrijke rol, maar in *De Vlamme Wereld* is het hoofdpersonage zelf al overleden. Was u als auteur op zoek naar die afstand tot uw verteller?

Een hele roman verteld met Harry's furieuze vinnige stem zou ronduit uitputtend zijn. Ik wist vanaf het begin dat de vorm van deze roman een echo zou zijn van het onderwerp: de wisselende aard van perceptie. Ook het maskersproject van Harry is een experiment in perceptie. Dat wordt met zoveel woorden aangekondigd in de inleiding van de uitgever. Ze is overleden wanneer de roman begint omdat publieke erkenning haar enkel te beurt valt na haar dood. Geen enkele onderzoeker zou het idee gekregen hebben een boek over haar samen te stellen indien ze een obscure artieste was gebleven.

Die afstand tot Harry wordt vormgegeven door de verschillende perspectieven die de andere personages op haar leven hebben, en tegelijkertijd ook door haar eigen project dat een veelheid van ironische verdraaiingen van haar stem creëert. Ik moest tijdens het schrijven voortdurend aan Kierkegaard denken, een soms onthutsend scherpzinnige auteur waar ik jarenlang geobsedeerd door was. Harry is niettemin heel levendig aanwezig in de roman om de eenvoudige reden dat ze heel erg levendig aanwezig is in haar notitieboekjes. Wanneer ik aan Harry denk dan beschouw ik haar als een tragische held met een gebruikelijk tragisch gebrek: ambitie.

***De Vlamme Wereld* wordt dichtbevolkt door een groot aantal vertellers en getuigen en in de laatste pagina's van uw roman *Het Verdriet van een Amerikaan* componeert u de stemmen uit dat boek tot een vier bladzijden lange flux van beelden, herinneringen, dromen en citaten. Wat is er voor u zo belonend aan die nadrukkelijke meerstemmigheid?**

Het einde van *Het Verdriet van een Amerikaan* kwam uit me gestroomd terwijl ik me in een staat die aan trance grensde bevond. Het leek alsof ik weinig te maken had met het schrijven van die pagina's, en toch ben ik er erg trots op.

Een roman is op zich een vorm van maskerade, en ik bedoel dat niet in de zin van vermomming maar wel van onthulling. De romanschrijver schept verschillende personages en tijdens de duur van het schrijven *wordt* hij hen ook een beetje. In mijn geval is het eerder zo dat ik die personages lijk te ontdekken of te herinneren, en niet dat ik ze bewust creëer, alsof ze al ergens bestaan en wachten op mij om ze te vinden. Bij aanvang zijn het psychisch

vreemden, vage melodieën, maar naargelang het verhaal vordert, krijgen ze duidelijke contouren en worden ze intimi.

De roman als genre laat een schrijver toe om zich op gevaarlijk terrein te begeven, om angstaanjagende realiteiten te exploreren binnen een esthetisch kader. Ernst Kris noemde dit de esthetische barrière, maar barrière vind ik het verkeerde woord. Binnen het esthetische raamwerk kan je je tot ver in de duisternis van het meervoudige zelf wagen. De schrijver als scheppende kunstenaar komt niet tot de desintegratie van het ego van diegenen die aan een dissociatieve identiteitsstoornis lijden, omdat hij veilig binnen het vormelijke kader opereert en zich daar ten allen tijde kan uit terugtrekken als dat nodig is. Wanneer je erover nadenkt zie je dat dit gelijkaardig is aan de veiligheid van de analytische ruimte, waarin de patiënt het zich kan permitteren om angstwekkende zones te betreden. De ervaring van meervoudigheid binnen een esthetisch kader is eigenlijk ronduit stimulerend, opwindend en opbeurend.

Hoewel u gekend bent voor uw subtiele, erg empathische verhalen over verlies, over de emotionele verknopingen van (familie)relaties, de intieme strijd om een ‘zelf’ te zijn en de complexe rol van het geheugen, blijft er best veel gevoel voor spel en dus onvermijdelijk voor humor nazinderen. Zoekt u dat op?

Kunst maken komt in essentie neer op spelen. In mijn essay *Freud's Playground* uit mijn meest recente essaybundel *Living, Thinking, Looking* bouw ik een redenering op over een soort tussenzone die het spelen in de kunst mogelijk maakt, en ik verwijs daarbij onder andere naar auteurs als Freud, Winnicot, Buber, Vygotsky, maar even goed naar studies uit de neurowetenschappen en de neurologie. Zoals Winnicot betoogt is spelen iets des mensen, tenzij ze te ziek geworden zijn om het te kunnen. In dat geval is het bijvoorbeeld aan de analyticus om hen te helpen om te leren spelen, of het opnieuw te leren.

Ik kan niet meteen veel zeggen over het residu dat bij de lezer achterblijft. Ik vermoed dat die gevoelens verschillen van lezer tot lezer, diegene die uiteindelijk een boek tot leven brengt en dus samenwerkt in het scheppen van de betekenissen.

Meer dan naar humor ben ik op zoek naar een gevoel van overstijging, van iets dat aan het zelf voorbijgaat, wat helemaal niets te maken heeft met zweverigheid of bovennatuurlijke toestanden. De grote theatermaker Peter Brook heeft dit heel mooi verwoord toen hij zei dat hij in zijn werk op zoek was naar de nabijheid van het alledaagse én de afstand van het mythische omdat je zonder de nabijheid niet ontroerd kunt worden, en zonder de afstand niet verwonderd. Toen mijn dochter 11 jaar was, zei ze eens tegen me: “Weet je wat er interessant is, mama, goeie boeken kunnen echt heel droevig zijn, maar ze zijn nooit deprimerend.”

Daarop zeg ik: *Amen*.

De verhalen in uw romans spelen zich hoofdzakelijk af in een grootstedelijk milieu van kunstenaars en academici. Kunt u het zich voorstellen om een plot te verzinnen tegen een andere sociale achtergrond ?

Globaal genomen klopt dat, alhoewel mijn tweede roman *De Betovering van Lily Dahl* zich afspeelt in een klein stadje. De heldin van die roman is een serveerster in een morsig café en onder de personages zijn er een deel boeren. Dat allerlei soorten kunstenaars net zoals intellectuelen regelmatig in mijn boeken opduiken, heeft te maken met het feit dat wat zij doen ook mij heel erg bezighoudt, en hun ideeën en werk in het verhaal kunnen verweven worden. Ik word gedreven door mijn eigen passies, de meeste daarvan zijn onbewust. Vaak heb ik het gevoel dat het boek mij aan het schrijven is in plaats van omgekeerd, dus in zekere zin moet ik me verontschuldigen voor hun onderwerpen. Deze dringen aan, dringen zich zelfs aan me op. Ik ben nooit een poppenspeler die alle touwtjes in handen heeft, in geen geval. Mijn boeken worden altijd *binnenste buiten* geschreven, nooit in de andere richting.

Deel van de ervaring bij het lezen van uw romans is het zich openstellen voor de meer cerebrale eigenschappen van uw personages, hun ideeën en bespiegelingen over kunsttheorie, neurowetenschappen, filosofie, ... Soms is het moeilijk om de verwachtingen te balanceren. Ook in uw essays suggereert u dat er een betrekkelijk gepolariseerd klimaat bestaat dat wordt gekenmerkt door de *insiders* dialogen van denkers en academici die verregaande conceptualisering en nuance vereisen, en anderzijds soms snelle beschuldigingen van grootsprakerig elitarisme die al eens een anti-intellectualistisch kantje krijgen. Uw eigen ambiguïteit hierover geeft u mee in uw vaak dubbelzinnige toon en grapjes ?

Intellectuelen zijn natuurlijk gewoon mensen. Uiteindelijk is een intellectueel maar een erg nieuwsgierige mens die dol is op ideeën en daar graag mee speelt. Dat is alvast op mezelf van toepassing. Ik ben bovendien een vurige pleitbezorgster van pluralisme – in de betekenis die William James aan dat begrip gaf. Het is absurd om te geloven dat één enkel theoretisch model of systeem de hele waarheid kan omvatten of duiden. Dit geldt natuurlijk ook voor de psychoanalyse die, ondanks of net omwille van haar geschiedenis van interne tegenstellingen en vele facties, nogal eens sterk dogmatische trekjes heeft vertoond bij sommige van haar voorvechters. Paradigma's van de sociale wereld, van de menselijke geest, of het universum mogen we niet verwarren met de eigenlijke wereld, menselijke geest en universum. Ze zijn vehikels om tot inzichten te komen, niet meer en niet minder, en moeten dus steeds weer aan herziening onderworpen worden. Mijn werk is dan wel dicht bepakt met mijn interesses die betrekkelijk breed uitwaaiëren, in het algemeen komt dat voort uit mijn grote fascinatie voor wat het betekent om een mens te zijn.

Ik denk dat de roman misschien wel het meest vruchtbare genre is om er ideeën in te verkennen, omdat de roman in essentie inclusief is, en niet exclusief, dialogerend, en niet eenstemmig. De roman hoeft geen probleem op te lossen of duidelijk te begrenzen op de manier dat de meeste discussies en debatten dat wel moeten doen. Het gaat om een veelstemmig en beweeglijk genre dat veel meer kan toelaten en integreren dan de andere vormen van proza kunnen.

Maar verder, elk boek wordt telkens maar door één persoon per keer gelezen. Lezen is een intieme ontmoeting. Ik verwacht niet dat elke lezer alle grapjes, toe- en woordspelingen oppikt, bijvoorbeeld met die uitspraak van het personage Sweet Autumn Pinkney over “ ... dat boek *Anti-Octopus* van twee Franse kerels die zeiden dat Freud het verkeerd voor had... “ . Zo'n spelletjes zijn gewoon prettig als prikkels. Ik lees natuurlijk zelf veel fictie en ben er ook zeker van dat er enorm veel verwijzingen zijn die ik in al die romans heb gemist of niet gesnapt. Is het herlezen van boeken overigens niet een van de geneugten van literatuur? Zijn we niet allemaal dat aan het doen wanneer we lezen: boeken tot leven brengen vanuit onze eigen kennis en gevoelens?

Ik zou hier nog kunnen aan toevoegen dat ik de indruk heb dat vrouwelijke kunstenaars er vaker en sneller dan hun mannelijke collega's op afgerekend worden wanneer ze zich op het terrein van de 'hogere' theoretische bespiegelingen wagen.

Dat gezegd zijnde, eenieder die zich buigt over de vraag waarom en hoe mensen worden wie ze zijn, is genoodzaakt naar verschillende theoretische kaders te kijken om antwoorden, of beter delen van antwoorden, te vinden, en in het beste geval te komen tot dat spoor dat het mogelijk maakt om de volgende goeie vraag te stellen.

Met welke schrijfprojecten bent u momenteel bezig?

Ik heb recent een boek afgewerkt. Het heet *The Delusions of Certainty* en is geen roman maar een essay van 200 pagina's over de menselijke geest. Zoals ik het zie is het een pluralistisch en empathisch werk dat een poging doet om het 'probleem lichaam/geest' te omcirkelen en

vanuit verschillende standpunten te benaderen. Tegelijkertijd is het een overwogen kritiek op de *computationele* theorie van de geest die sinds de jaren '60 de cognitiewetenschap domineerde. Ik probeer te tonen op welke manier de vragen die de 17e-eeuwse filosofen-natuurwetenschappers zich in navolging van de klassieke filosofie stelden, ons vandaag nog steeds bezighouden, ook met de wetenschappelijke omwentelingen van de voorbije eeuwen. De filosofen die ik gebruik als bakens voor de benaderingen van de relatie 'psyche/soma' zijn René Descartes, Thomas Hobbes, Margaret Cavendish en de iets latere denker Giovanni Battista Vico. Het is een essay dat meer vragen oproept dan het beantwoordt. Vergeleken met veel van wat ik over de materie gelezen heb, weet het zich daar volgens mij wel van te onderscheiden dankzij het erg brede perspectief en opzet.

Verder ben ik veel aan het lezen over het concept van tijd in de fysica. Dat is voor een roman waaraan ik binnenkort zal beginnen schrijven. Het lijkt onwaarschijnlijk dat de titel die ik daarvoor nu in mijn hoofd heb nog zal veranderen, dat is *Losing Time*.

Siri Hustvedt, *De Vlamme Wereld*, (De Bezige Bij, 2014)